

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 augusztus Tanulmány

Turbucz Dávid: Kultusz és ellenkultusz – Legendák és tévhitek Horthy Miklósról

Horthy Miklós a 20. századi magyar történelem egyik ellentmondásos személyisége.¹ Személye és tevékenysége az első világháború utolsó éve, 1918 óta közéleti viták tárgyát képezi. Ellentétes előjelű, egyoldalú és túlzó, pozitív és negatív Horthy-képek élnek tehát több mint kilencven éve egymás mellett. Mindebből logikusan következik, hogy számos tévhit, legenda élt, sőt él még ma is a magyar társadalomban Horthy Miklósról. Az elmúlt évtizedek során az egymással szemben álló interpretációkban minimális hangsúlyeltolódások és gyökeres változások is kimutathatók. Alapvetően, de nem kizárólagosan mindig a fennálló politikai hatalom határozta meg, ideológiai és politikai, elsősorban legitimációs szempontokat követve, hogy mit és miért kell vagy éppen illik gondolni Magyarország 1920 és 1944 között hivatalban lévő kormányzójáról. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a 20. század folyamán a társadalom részéről ne lett volna fogadókészség Horthy Miklós szerepének éppen aktuális értékelése iránt. A Horthy-kultusz 1919-es megjelenése, például, ugyanis nemcsak az akkori radikális jobboldal politikai törekvéseivel magyarázható, hanem megkerülhetetlen társadalomlélektani körülményekkel is.

Az első világháború időszaka:

Horthy Miklós ellentmondásos megítélésére az első világháború időszakából is említhetők példák, amelyek ráadásul már akkor megalapozták a későbbi időszakokra jellemző egyoldalú interpretációkat. Különösen igaz ez a Horthy-kultuszra, amely a háborús hős, az „otrantói hős” képére épült rá 1919-ben. Horthy legismertebb hadi sikerét az 1917. május 15-én lezajlott otrantói ütközet jelenti. A legendagyártás, a mítoszképződés első lépcsőfoka ugyanis az volt, hogy a Horthy Miklós sorhajókapitány vezette kötelék által megtámadott otrantói zár veszélyességét alaposan eltúlozta a Monarchia haditengerészetének vezetősége. A reális helyzetértékelés hiányában értelemszerűen a Horthy által elért – kétségtelen – győzelem értékelése sem lehetett kiegyensúlyozott, a sorhajókapitány valóságos érdemei ennek eredményeként automatikusan felnagyítottak. A kortársak tehát ekkor kezdték el az „otrantói hős” Horthy legendáriumát építeni, ami majd 1919 után a Horthy-kultusz alapját képezve emelkedett mitikus magasságokba. Fontos megállapítani, hogy Horthynak ekkor még nem volt kultusza, ugyanis sikereinek értékelése a magyar katonai vitézséget hangsúlyozó háborús propaganda részét képezte. A baloldali, háborúellenes csoportok szemében – áttérve a negatív Horthy-képek gyökereire – az erélyes sorhajókapitány természetesen nem „hős”, hanem a háborús politikát megtestesítő negatív személyiség volt. Ez a végletesen túlzó és egyoldalú megközelítés a baloldali emigránsok 1919 utáni, illetőleg a kommunista párt, majd hatalom 1945-öt követő propagandaanyagaiban is felbukkant.² Az első világháború végének nagy társadalmi megrázkódtatásaival összhangban megkezdődött tehát Horthy Miklós

ellentmondásos megítélése.

A Horthy-korszak:

Horthy Miklós 1919 és 1944 közötti vezérkultusza nem volt egyedülálló jelenség a korszakban. Számos európai államban jelentek meg vezérkultuszok, a háborús vereségre, a nemzeti megaláztatásra, a politikai instabilitásra, a szociális feszültségekre és gazdasági problémákra adott reakcióként.³

A Horthy-kultusz tehát a magyar történelem egyik válságperiódusának a terméke: a jelenség az 1918 és 1920 között történtek (háborús vereség, Tanácsköztársaság, román megszállás, Trianon stb.) következményeként értelmezhető. A magyar társadalom meghatározott csoportjai ugyanis tőle várták az elveszített nemzeti nagyság – a történelmi Magyarország – helyreállítását, az elszenvedett nemzeti sérelmek orvoslását. Horthy szimbolizálta számukra a „szebb jövő” ígését.⁴ A személye köré felépített kultusz természetesen a politikai berendezkedés számára is fontos volt, sőt idővel már nélkülözhetetlen legitimációs tényezővé vált. A kormányzó, a nemzet vezére alkalmasságának bizonyítása érdekében a propaganda alaposan eltúlozta Horthy Miklós tulajdonságait, képességeit és tetteit, megteremtve ezzel egy szelektíven konstruált, végletesen leegyszerűsített Horthy-képet. A személyébe vetett hitet – mint minden vezérkultusz esetében – ráadásul folyamatosan igazolni kellett. Igazolni kellett, hogy miért csakis ő méltó a követésre. Emiatt a korszak összes eredményét, sikerét a kormányzó „kiváló” vezetésének tulajdonította a propaganda, kivétel nélkül úgy értékelve ezeket, hogy a nemzet vezére nélkül meg sem valósulhattak volna. Horthy nélkülözhetetlenségét sugallták.⁵ E kép szerint Horthy Miklós egy „nemzeti hős”, „bölc” vezér volt, aki kizárólag a nemzet érdekeit követve (a pártpolitikai küzdelmek felett állva), határozottan és megfontoltan vezeti a magyarságot a „szebb jövő”, a „magyar feltámadás”, Trianon revíziója felé. Horthyt a magyar nemzet, a magyar állam hajójának kormányosaként festették le, aki a parancsnoki hídon, ahogyan az adriai hadszíntéren, úgy kormányzóként is erős kézzel fogja a kormánykereket, dacolva mindazokkal a tényezőkkel, e metafora szerint azokkal a természeti erőkkel (sziklák, örvények, viharok), amelyek gátolják, akadályozzák a nagy nemzeti célok megvalósítását. Az egyik – tipikusnak tekinthető – méltatás így foglalta ezt össze: „Nehéz helyzetünkben nyugodjunk meg abban a tudatban, hogy a magyar gálya sorsát olyan bölc kormányos intézi, aki ott áll őrhelyén szilárdan, törhetetlenül, mint egykor a parancsnoki hídon, midőn bátran szembenézve a halállal teljesítette a kötelességét.”⁶ E kép főbb elemei közé tartozott még például a „nemzet atyjának” motívuma is, amely szerint szétszakíthatatlan, bensőséges kötelékek léteznek a vezér és a vezetettek között. A hivatalos Horthy-kép tehát egyértelműen pozitív jövőképet, biztonságérzetet és reményt sugallt. Horthy Miklós egyre intenzívebbé váló méltatásában az 1920-as évek közepétől részt vett az államapparátus (ezt megelőzően alapvetően a radikális jobboldal építette Horthy kultuszát), szerepet vállaltak ebben az egyházak, társadalmi egyesületek és a politikai pártok, illetőleg az oktatási intézmények is. A kormányzó közszereplései, vidéki útjai, a személyéhez kötődő évfordulók, a születés- és névnapjai (június 18., december 6.), a kormányzókiválasztás (március 1.) és a budapesti bevonulás (november 16.) évfordulói adtak lehetőséget a kultusz ápolására, amelynek eszközei között megtalálhatók voltak például a festmények, freskók, portrék, szobrok, életrajzok, plakátok, illetőleg a sajtóban megjelent töméntelen mennyiségű cikk.⁷

Az 1919 és 1944 közötti – a valóságot alaposan leegyszerűsítő – kultikus értékelések a következőket tekintették Horthy Miklós legfontosabb, gyakran „történelminek” nevezett „érdemeinek”. Ezek szerint az első világháborút követően fővezérként Horthy „mentette meg” a nemzetet a teljes pusztulástól, ő állította meg azt a – propaganda által a Károlyi Mihály és Kun

Béla személyével fémjelzett – „destruktív” folyamatot, ami elvezetett az összeomláshoz („nemzetmentés”). Horthy teremtett rendet, ezzel lehetővé tette a későbbi konszolidációt. A „nemzetmentés” a Nemzeti Hadsereg megszervezését, a Tanácsköztársaság „megbuktatását”, a budapesti bevonulást és ezzel összefüggésben a román megszállók kivonulását jelentette. A valóság azonban az, hogy a Tanácsköztársaság bukása egyáltalán nem köthető Horthy Miklós nevéhez, míg a felsorolásban említett többi példa esetében Horthy tényleges szerepe jelentősen elmaradt a propagandisztikus értékelésektől. Korlátozottak tehát az érdemei a hadseregszervezésben, ahogyan a román megszállók kivonulásában is.⁸ Az 1920-as évek második felében, a Bethlen István miniszterelnök által végrehajtott konszolidációt követően társították a kormányzó imaginárius alakjához az „országépítő” jelzőt. Ez nem jelentett mást, mint hogy a miniszterelnök vitathatatlan eredményeit a kormányzónak tulajdonította a propaganda. Ezen a ponton, annak ellenére, hogy szintén számos túlzás mutatható ki a hivatalos interpretációban, mégis reálisabban értékelték Horthy szerepét, mint az 1919–20-as időszak kapcsán. A kormányzó nélkül a miniszterelnök ugyanis nem tudta volna megvalósítani a konszolidációs programját, minthogy Horthy Miklós bizalmat szavazhatott volna Gömbös Gyula fajvédő politikájának is. Ebből a szempontból Horthy nyugodtan tekinthető „országépítőnek”, miközben a konszolidációs politika egyértelműen Bethlen István szellemi terméke volt.⁹ Az 1938 és 1941 közötti területgyarapodások hatására jelent meg az „országgyarapító” kormányzó képe. Imrédy Béla miniszterelnök nevezte először így az államfőt. Az 1938. november 6-i komáromi bevonulás alkalmából a következőképpen fogalmazott: „Az egyesülésnek ezekben a szent perceiben mondom minden magyar nevében: a nemzet ezt soha nem fogja elfelejteni. [...] Az országmentő Horthy Miklósból országgyarapító szabadító lett. [...] Isten áldja meg Főméltóságodat mind a két kezével, mindazért, amit értünk hús esztendőn át tett, aminek gyümölcsét ma aratjuk. S a megnagyobbodott országnak minden fia és leánya nevében ígérem, hogy Főméltóságodat hűséggel követjük azon az úton, amelyen vezet bennünket egy szebb és boldogabb Magyarországhoz.”¹⁰ Arról azonban Imrédy megfeledkezett a népszerűségének csúcán álló kormányzó magasztalásában részt vevőkkel egyetemben, hogy a területgyarapodások – a kormányzó egekig magasztalt diplomáciai képességei helyett – az európai hatalmi átrendeződésnek, a tengelyhatalmak agresszív külpolitikájának voltak köszönhetőek.¹¹ A miniszterelnök komáromi beszédéből is jól látható, de számtalan idézettel lehetne még igazolni, hogy a Horthy személyéhez kötött jelzők azt az utat írják le, amit a kormányzó vezetésével 1919 óta „megtett” a magyar nemzet, azt sugallják, érzékeltetik, hogy a magyarság neki köszönhetően került közelebb a „szebb jövő” állapotához, mert képes volt megvalósítani a személyéhez kötött vágyakat.¹² E rövid összegzésből is látható, hogy Horthy tényleges szerepét jelentős mértékben eltúlozta a propaganda, a mai napig élő legendákat teremtve meg ezzel.

A kormányzó kultusza nem volt kizárólagos, tehát személyének méltatásában nem kellett kötelező jelleggel mindenkinek részt vennie, de a hivatalos (pozitív) Horthy-kép ellensúlyozására még így is csak erősen korlátozott lehetőségekkel rendelkezett a baloldali emigráció, a hazai baloldali ellenzék és a legitimisták, illetőleg a második világháború időszakában a szélsőjobboldal is. A legitimisták IV. Károly visszatérési kísérletei kapcsán alkották meg a maguk Horthy-képét („felségáruló”), míg a korszak utolsó éveiben a szélsőjobboldal a kormányzói család tagjain keresztül, közvetetten támadta a kormányzót, erélytelen, zsidó befolyás alatt álló vezérként mutatta be.¹³

A Rákosi-korszak:

1920 és 1944 között Horthy kormányzóságának, illetve a korszak árnyoldalairól értelemszerűen tapintatosan hallgatott a propaganda. 1944/1945 után a radikális politikai és társadalmi

változásokból, illetőleg a berendezkedő hatalom legitimációs igényeiből következően azonban gyökeres változás történt ezen a téren: a Horthy-kultuszt felváltotta a volt kormányzó ellenkultusza, ami 1948/49 után hivatalossá vált, az ötvenes években megkérdőjelezhetetlennek számított. Horthy Miklós megítélésének ez volt a leghomogénebb időszaka.

Horthy ellenkultusza az 1919 utáni baloldali emigráció Horthy-képére épült, de értelemszerűen számos ponton kiegészült. Az 1919 és 1944 közötti kultuszhoz hasonlóan ezt is a szelektív és a végletekig leegyszerűsített történelemszemlélet jellemezte, természetesen már nem pozitív, hanem egyértelműen negatív előjellel. A kommunista propaganda a Horthy-korszakot és magát a kormányzót is a lehető legnegatívabban igyekezett ábrázolni, ugyanis így – érthető okokból – a berendezkedő hatalom a saját szerepét jóval pozitívabb színben tüntethette fel. Az 1919 és 1944 közötti időszakot egy teljes egészében homogén korszaknak mutatták be, a magyar történelem mélypontjának tekintették, amikor kizárólag kárhozatos dolgok történtek. Horthy Miklós érdemeit elvitták, mindenfajta empátia nélkül ítélték meg a történelmi szerepét és a felelősségét. Emberként, tengerészként és az ország vezetőjeként is démonizálták. Személyéhez az 1944 előtti dicshimnuszok ellentéteit, a „nemzetrontó”, „országvesztő” és „hazaáruló” jelzőket társították. Horthy Miklós bűnbakká, az addigi magyar történelem egyik „legsötétebb” alakjává vált. Ezt a Horthy-képet a tömegkommunikációs eszközök, a történelemtankönyvek és különféle propagandaanyagok (versek, karikatúrák, grafikák, brosúrák, a párttagokat orientáló kiadványok stb.) közvetítették. A szovjetizált történetírás propagandaszerepet töltött be ebben az időszakban. Az 1919 utáni baloldali emigráció propagandakiadványai közül többet újból kiadtak, amiket jóval szélesebb körben terjesztettek, mint annak idején lehetett. Ennek következtében a hivatalos múltszemlélet szintjére emelkedtek olyan legendák, tévhitek, amelyek addig csak igen szűk körben hatottak.

Az ellenkultusz Horthy-képének főbb pontjait a következők alkották.¹⁴ Tengerész pályafutása kapcsán leszögezték, hogy ő verte le a cattarói matrózlázadást. Tény, hogy Horthy erélyes tengerésztiszt volt, minden bizonnyal ez volt e legenda alapja, de a lázadás idején nem tartózkodott Cattaróban, így azt leverni sem tudta.¹⁵ Horthy Miklós „hazaárulását” kívánta igazolni az a tévhit, ami szerint ő javasolta az uralkodónak, hogy adják át a flottát a délszláv nemzeti tanácsnak. Horthy ilyen javaslatot nem tett.¹⁶ A kommunista propaganda – minden ok nélkül – még azt is elvitatta, hogy rendesen tudott magyarul. A fővezéri tevékenysége kapcsán elsősorban a fehérterror, illetőleg a hatalomra kerülésének módja szerepelt a propaganda céltábláján. Horthy közvetett felelőssége nem vitatható a terror kapcsán, minthogy tudott a kegyetlenkedésekről, egy ideig nem lépett fel ellenük, sőt bizonyos kijelentéseivel még hozzá is járult a bosszú léghőrének legitimálásához. Mindent egybevetve azonban nem igaz, hogy „a különítményi terror [...] lelke maga Horthy volt”.¹⁷ Minden bizonnyal Horthy Miklós nélkül is lett volna fehérterror, miután az első világháború hatására brutalizálódott a közélet. Meglehetősen egyoldalú értelmezésnek tekinthető, hogy a kormányzói hatalmat szintén „hazaáruló” módon szerezte meg, a terrornak és az „imperialista antanthatalmak” támogatásának köszönhetően.¹⁸ A korszak korlátozott parlamentarizmusként, a demokrácia és a diktatúra közötti átmenetként jellemezhető politikai rendszere nem volt „fasiszta”, „reakciós” diktatúra, a kormányzó pedig nem tekinthető „véreskező katonai diktátornak”, ahogyan „fasisztának” sem.¹⁹ A korszak külpolitikájának értékelését szintén a propagandisztikus kijelentések, egyoldalúságok uralták, amelyek azt sugallták, hogy a Horthy és Hitler közötti – eszmei közösségen alapuló – szövetség mindvégig harmonikusan működött, mentes volt tehát a konfliktusoktól. Horthy azonban nem kívánt és nem is tudott azonosulni a náci ideológiával, eszmei közösségről tehát szó sem volt, a Harmadik Birodalommal a területi revízió érdekében működött együtt, ráadásul az együttműködési hajlandósága nem volt feltétlen.²⁰ Igaz, hogy bizonyos döntéseinél nem tudott önmérsékletet tanúsítani, ahogyan felelősebben mérlegelni sem, de mindez nem függ össze az 1950-es évek múltszemlélete által sugallt képpel.²¹ Horthy és Szálasi teljesen alaptalan

összemosását célozták az olyan kijelentések, mint például: „a Horthy-reakció [...] a nyilasokat soha nem tekintette igazán ellenségnek, inkább tartaléknak”.²² Mindez a Horthy-korszak teljesen homogén értékeléséből fakadt. Az ellenkultusz lényeges elemévé vált a kormányzó 1944-es, elsősorban az őszi eseményekkel kapcsolatos tevékenysége is. Ezzel kapcsolatban szintén leegyszerűsítő és alaptalan megállapítások voltak olvashatók, így például az, hogy az átállási kísérlet bukása azért következett be, mert a „magyar reakció” és „a német fasizmus között túl mély volt a belső rokonság és a lényegbeli azonosság”.²³ A deportálásokat magatartásával különösképpen nem foglalkoztak. Kronológiai értelemben nem állja meg a helyét, hogy Magyarország volt az „utolsó csatlós”, miután a horvát usztasa állam tovább kitartott Hitler oldalán. Ráadásul a Budapest és Berlin közötti konfliktusok miatt a „vonakodó csatlós” kifejezés fedi le inkább a valóságot.²⁴

A Kádár-korszak:

Az 1956 előtt kanonizált értékelés a Kádár-korszakban is létezett. Elég csak a párthatározatokra, a különféle propagandamunkákra vagy éppen a történelemtankönyvekre gondolni. Pintér István, Gárdos Miklós és Vas Zoltán könyvei – csak hogy néhány példát említsek – szintén empátia nélkül, képességeit, érdemeit letagadva, hibáit, kifogásolható döntéseit felnagyítva Horthy kizárólagos felelősségét hangsúlyozták.²⁵

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatására azonban jelentős változás történt: enyhült a társadalomra nehezedő nyomás, ráadásul már a Rákosi Mátyás nevével fémjelzett terrorrendszer is ellenkorszakká vált, így az 1919 és 1944 közötti időszak értékelése egyre kevésbé töltött be legitimációs szerepet. A Horthy-korszakról így árnyaltabb, kiegyensúlyozottabb munkák is megszülethettek, a történeti szakmunkákból fokozatosan visszaszorultak az ideológiai szempontok, bár kétségtelen, hogy a magyar történelem korábbi évszázadainak kutatásakor ezek kisebb szerepet játszottak. Emellett új kutatási eredmények is árnyalták a Horthy Miklósról kialakított képet. Az 1960-as évektől szakszerűbbé váltak a forrásközlések. A Kádár-korszakban megjelent szintézisek közül a *Magyarország története* tíz kötetben sorozat 1976-ban megjelent 8. kötete – számos egyoldalúsága ellenére – már realisabb képet adott Magyarországról, mint az 1964-ben megjelent kétkötetes *Magyarország története*. A kétkötetes szintézis Horthy-korszakkal foglalkozó szerzői, Berend T. Iván és Ránki György a fehérterroret és a kormányzóválasztást is egyoldalúan mutatták be. A revíziós külpolitika és az 1944-es megszállás kapcsán azonban időnként már helytálló, higgadt megállapítások is olvashatók voltak, így például az, hogy Horthy a magatartásával „legalizálta a német megszállást, rendkívül megkönnyítette Hitler terveinek valóra váltását”.²⁶ E munkában jelent meg a „mérésékelt” és a „totális fasiszta” politikusok megkülönböztetése, Horthy Miklóst az előbbieik közé sorolták, ami az ötvenes évekhez képest kisebb előrelépésként értékelhető, bár ez még mindig távol állt a valóságtól. A „tíz kötetes” 8. kötete Horthy megítélését tekintve elmozdulásként értékelhető a kiegyensúlyozottabb és árnyaltabb kép irányába. L. Nagy Zsuzsa röviden, tényszerűen mutatja be Horthy Miklós 1918 előtti pályafutását. A kormányzóvá választásának addigi legpontosabb összefoglalását adta. Ugyan a fehérterroret még túlértékelt, de a fővezért már nem annak központi alakjaként mutatta be. A kormányzó politikai törekvéseinek rövid áttekintésekor már nem szerepel a „fasiszta” minősítés. Az 1944-es megszállás bemutatásakor Ránki helyesen állapította meg, hogy Horthy „először megdöbbenéssel és felháborodással utasította vissza a megszállást”, de végül beleegyezett.²⁷ A zsidórendeletek kapcsán a kormányzó szabad kezet adott a kormánynak – olvashatjuk, de később szakított a passzivitásával, a nemzetközi tiltakozás és a romló hadi helyzet eredményeként.²⁸ Bár számos példa lenne még említhető, akár e két kötetből is, mégis látható, hogy lassan szakszerűbbé vált a szóhasználat, de emellett megváltoztak a hangsúlyok,

összetettebbé váltak a magyarázatok is. A legendák, tévhitek mindegyike azonban még nem tűnt el, így például a cattarói matrózlázadás leverésének legendája, miután a kutatások azt még nem cáfolták meg. Természetesen e folyamatot illetően kimutathatók eltérések az egyes történészek, ahogyan az egyes munkák között is. Ennek ellenére mindez jelentős változásként értékelhető az 1956 előtti időszakhoz képest.

A rendszerváltozás után:

A rendszerváltozás óta a történettudomány a minél pontosabb, árnyaltabb, kiegyensúlyozottabb Horthy-kép megrajzolására törekszik. A politikai, ideológiai szempontok természetesen továbbra is szerepet játszhatnak Horthy értékelésében, de ez 22 éve már az adott szerző döntésén múlik.

A közéletben azonban megfigyelhető, hogy a pártpolitikai küzdelmek meglehetősen könnyen nyernek történetpolitikai tartalmat. Így volt ez Horthy Miklós újratemetésekor, ahogyan az elmúlt években, de ez látható most is. Emiatt újjáéledtek a 20. század során kialakult, egymással szemben álló leegyszerűsítő-mitizáló Horthy-képek. Igaz, ezek számos esetben aktualizált (modernizált) formában jelennek meg, de az érveiket, a hangsúlyaikat tekintve még így is jól kitapinthatók a gyökereik. Számos esetben árulkodó a közéleti, politikai személyiségek szóhasználata. A pozitív és a negatív Horthy-képek közötti identitáspolitikai küzdelem tehát tovább folyik. A Horthy-szobrok felállítását támogatók és ellenzők – leszámítva a mérsékelt, szakszerűbb értékeléseket megfogalmazókat – nem töreksenek az álláspontok közelítésére, a higgadt, érdemi párbeszéd megteremtésére. A jelenség politikai értelemben természetesen könnyen megérthető, azonban ez a szimbolikus állóháború nem segíti a magyar társadalom reális önképének megerősödését. A tanulmányban röviden bemutatott diskurzusok a magyar múlt részét képezik. Meg kell ezeket ismernünk, meg kell ezeket értenünk. Ebben azonban nem segít, ha a magyar közélet szereplői a múltból a jelenbe importálnak olyan interpretációkat, világmagyarázatokat, pozitív, vagy negatív irányba eltúlzott egyoldalú Horthy-képeket, amelyeket a történeti kutatások már megcáfoltak. A tények felülírása, megkerülése, zárójelbe tétele ugyanis semmit sem igazol. Horthy Miklós érdemeit, erényeit, illetőleg a hibáit és bűneit ugyanis együttesen, a szelektivitást kerülve kell vizsgálni, értékelni, és az így kialakult összkép, a tényleges szerepe alapján lehet döntenie például a szoborállítások és a közterület- átnevezések ügyében.

Csak a tényekkel összhangban álló kijelentésekre épülő párbeszéd, a múltunk minden aspektusának tudomásulvétele eredményezheti, hogy Horthy Miklós elfoglalja azt a helyet a magyar közgondolkodásban, amit megérdemel. Se többet, se kevesebbet...

Jegyzetek

1 Horthy Miklós megítélésének változásaihoz lásd Romsics Ignác: Horthy-képeink. In *Mozgó Világ*, 2007/10, 3–32.

2 Horthy első világháború alatti szerepéhez lásd Turbucz Dávid: *Horthy Miklós*. Budapest, 2011, Napvilág Kiadó, 43–65.

3 Ernst Cassirer: A modern politikai mítoszok technikája. In Zentai Violetta (szerk.): *Politikai antropológia*. Budapest, 1997, Osiris Kiadó – Láthatatlan Kollégium, 37–40.

4 Ennek elméleti háttéréhez lásd Romsics Gergely: Mítosz, kultusz, társadalom. In *Mozgó Világ*, 2004/7, 58–60.

5 E. A. Rees: Leader Cults: Varieties, Preconditions and Functions. In Balázs Apor–Jan. C. Behrends–Polly Jones–E. A. Rees (ed.): *The Leader Cult in Communist Dictatorships. Stalin and the Eastern Bloc*. London, 2004, Palgrave Macmillan, 5–8., 14.

6 8 Órai Újság, 1938. június 18. 1.

7 A kultuszépítés eszközeihez lásd például Dömötörfi Tibor: A Horthy-kultusz elemei. In *História*, 1990/5–6, 23–26.

8 A fővezéri tevékenységéhez lásd Turbucz: *Horthy Miklós* i. m. 66–92. A „nemzetmentő” fővezér képéről bővebben Turbucz Dávid: A Horthy-kultusz kezdetei. In *Múltunk*, 2009/4, 156–199.

9 Lásd erről bővebben Turbucz Dávid: Az „országépítő” kormányzó képének megjelenése az 1920-as évek második felében. In *Kommentár*, 2011/3, 32–44.

10 *Budapesti Hírlap*, 1938. november 8. 1.

11 Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat*. Pozsony, 2009, Kalligram, 182–183., 268.

12 Turbucz Dávid: Vezérkultusz és nyilvánosság. Horthy Miklós „országglásának” húszéves jubileuma (1939–1940). In *Médiakutató*, 2010/2, 103–105.

13 Romsics: i. m. 9–11.; Olasz Lajos: *A kormányzóhelyettesi intézmény története (1941–1944)*. Budapest, 2007, Akadémiai Kiadó, 176–177.

14 Erről bővebben Turbucz: *Horthy Miklós* i. m. 212–218.

15 Sipos Péter: Horthy Miklós az első világháborúban. In *Történelmi Szemle*, 1993/1–2, 90.

16 Uo. 100.

17 Andics Erzsébet: *Ellenforradalom és bethleni konszolidáció*. Budapest, 1946, Szikra, 11.

18 Uo. 13. A kormányzóválasztás körülményeihez lásd Thomas Sakmyster: *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944*. Budapest, 2001, Helikon Kiadó, 51–63.

19 Andics Erzsébet: A nemzetpusztító Horthy-rendszer huszonöt esztendeje. In uő: *Munkásosztály és nemzet*. Budapest, 1948, Szikra, 103.

20 Lásd például Sakmyster: i. m. 201–203., 221–224., 281–286.

21 Turbucz: *Horthy Miklós* i. m. 154–155., 175–176.

22 Andics: *A nemzetpusztító...* i. m. 116.

23 Uo. 114.

24 Zeidler: i. m. 271.

25 E könyvekhez lásd Romsics: i. m. 23–24.

26 Molnár Erik (főszerk.): *Magyarország története*. II. köt. Budapest, 1964, Gondolat Könyvkiadó, 454.

27 Ránki György (főszerk.): *Magyarország története 1918–1919, 1919–1945*. 8. köt. Budapest, 1976, Akadémiai Kiadó, 1152.

28 A Horthyt mentető mai legendákhoz lásd Karsai László: Horthy Miklós (1868–1957). Legendák, mítoszok és a valóság. In *Beszélő*, 2007/3, 72–91.

Tetszik

18 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Vásárhelyi Mária: Szeretjük-e Horthy Miklóst?** Turbucz Dávid, a kiváló Horthy-monográfia szerzője tavasszal saját blogján közvélemény-kutatást...
2. **Révész Sándor: Horthy Miklós botja** Hogyan sikerült ennyire megosztó személyiségről ennyire nem megosztó könyvet írni?...
3. **Csepeli György: Mi, „Horthy Miklós”** Horthy Miklós már nem vezet többé, de egykor volt vezető...
4. **Karsai László: Érvek a Horthy-szobor mellett** A címet saját magamtól „loptam”. Jó nyolc éve, amikor egyesek...
5. **Kerék-Bárczy Szabolcs: A Horthy-rendszer és az orbáni hatalom** Az Orbán-kormány elmúlt kétéves ténykedése során számos jelét adta annak,...

Cimkék: Turbucz Dávid